

Jak má vypadat ptačí budka

Ptačích budek je mnoho typů. Každý ptačí druh má trochu jiné požadavky na hnízdění a tomu musí odpovídat i rozměry, konstrukce a umístění budky. Nejznámějším typem budky je tzv. **sýkorník** - tedy budka určená hlavně pro různé druhy sýkorek. V tomto typu budky ale mohou úspěšně vohnít i vrabci, lejsci nebo rehek zahradní.

Ať už je budka určená pro kterýkoliv ptačí druh, je potřeba při její výrobě dodržovat několik pravidel, aby budka byla pro ptáky skutečnou pomocí. **Vnitřní rozměry** budky musí odpovídat požadavkům daného druhu - u sýkorníku minimálně 12 x 12 cm. **Hloubka dutiny** je velmi důležitá, do nízkých budek snadněji dosáhnou kočky a kuny a vyberou mlád'ata - u sýkorníku by měla být dutina hluboká alespoň 20 cm. **Rozměr a tvar vletového otvoru** je také důležitý, většina ptáků potřebuje otvor právě jen tak veliký, aby se jím pohodlně protáhli, někteří přitom preferují kruhový, jiní oválný nebo štěrbinový otvor. Příliš velký otvor není pomocí, ale ohrožením, do budky se opět lépe dostanou predátoři. Menší sýkorky (modřinka, uhelníček) mají rády kruhový otvor o průměru 25-28mm, sýkora koňadra a rehek zahradní potřebují kruhový nebo oválný otvor o průměru do 35mm. Před otvorem v žádném případě **nesmí být bidélko**, které opět jen usnadňuje „práci“ kočkám a kunám. Naopak pro **zabezpečení budky** je dobré otvor oplechovat (proti strakapoudům) a vlet opatřit prkénkem pod otvorem uvnitř, nebo ještě lépe dvojitým silnějším prkénkem prodlužujícím hloubku otvoru na vnější straně. Celá budka by měla být vyrobena z **min. 2cm silných prkének** a konstrukce k sobě **musí přesně doléhat** (aby holátka neprochladla). Budka by měla být **stlučena co nejpevněji**, dlouhými hřebíky (min. 5cm) nebo ještě lépe sešroubována vruty. Budka se musí dát **jednoduše otevírat** - stříškou, přední nebo boční stěnou - každý rok na podzim je totiž potřeba budku vyčistit a odstranit staré hnízdo. **Dno** musí být vždy vloženo mezi boční stěny, ne přibito ze spodu budky (mohlo by lehce odpadnout a do budky jím takto i zatéká voda), je možné do něj i vyvrtat malý otvor pro případný odtok vody. **Stříška** musí přesahovat budku (ideálně na všech stranách) aby do ní nezatékalo, vepředu před otvorem u sýkorníku alespoň o 7cm (aby měly přístup ztlíženy kočky). Pro trvanlivost budky je dobré na stříšku pevně připevnit **nepropustnou krytinu**, ideální je třeba lepenka nebo plech. Je možné mít stříšku rovnou nebo zkosenou, v tom případě ale buď dopředu, nebo do obou stran - zkosení dozadu směrem ke kmeni není dobré (na zadní stěnu zatéká voda a stěna, případně závěsná lišta rychleji uhnívá). Budku je dobré **natřít** (třeba lazurou na ploty), ale vždy jen z vnější strany - vnitřek budky by měl zůstat přírodní a dobré je ho ještě **zdrsnit** aby se ptáčatům i rodičům lépe vylézalo. Nejlepší jsou tmavé, nenápadné barvy (hnědá, zelená), světlé nebo křiklavě „vyzdobené“ budky jen upozorňují predátory na její obyvatele. Lepší než pevné přibytí budky ke stromu závěsnou lištou je její **zavěšení** na silný drát kolem větve, nebo ke kmeni - nevádí, pokud se budka ve větru mírně kývá, jen nesmí příliš narážet do větví nebo kmene. Pro strom nejméně zatěžující způsob upevnění je volné zavěšení budky na drátu za tenčí, šikmo vzhůru rostoucí větev, kterou zahradnickými nůžkami zastříhneme na délku zhruba 20cm od kmene - vytvoříme si tak jednoduchý a pevný háček pro zavěšení, ze kterého se budka jednoduše sundává, aniž bychom do stromu něco napevno zatloukali. Ideální je ještě drát provléknout kusem tenké zahradní hadice proti zarůstání do dřeva.

Postup stavby sýkorníku

K sestavení tohoto sýkorníku budete potřebovat **kladivo, křížový šroubovák a kleště (kombinačky)**. Spojovací materiál (hřebíky a šroubky) je u budky přibaleno. Než začnete budku napevno stloukat, přečtěte si pozorně tento návod. Před stloukáním si jednotlivé díly budky rozložte a zkuste si je k sobě nejprve přiložit „nanečisto“ - je lepší si pasování dílů vyzkoušet než potom složitě vytahovat zatlučené hřebíky ☺. Jednotlivé díly budky je potřeba k sobě přitloukat co nejpřesněji, aby okraje prken přesně lícovaly - pokud budeme stloukat prkénka nepřesně, nebudou k sobě díly pasovat a budka pak bude mít škvíry, kudy může zatékat a hnízdo prochladne. Místa k zatlučení hřebíků jsou předvrtaná, pokud budete chtít budku sestavit co nejpevněji, můžete místo přiložených hřebíků použít i dostatečně dlouhé samovrtné vruty.

Začneme přitlučením bočních stěn ke dnu budky **(1)**. V bočních stěnách jsou předvrtané dva otvory - menším otvorem přitlučte stěnu ke dnu budky, větší otvor je určený pro pozdější zajištění stříšky budky volným prostrčením hřebíků. Budku si dále položte na hrany stěn a přesně přibijte zadní stěnu sedmi hřebíky **(2)**. Otočte si budku na zadní stěnu a stejně přibijte přední stěnu s vletovým otvorem - přední stěna má z vnitřní strany zářezy, aby se ptákům z budky lépe vylézalo **(3)**. Teprve na pevně přibitou přední stěnu přišroubujte dvěma delšími šroubky bezpečnostní prkénko prohlubující vletový otvor - otvory ve stěně i prkénku na sebe musí přesně navazovat, při správném upevnění bude prkénko svou horní hranou přesně odpovídat horní hraně přední stěny budky **(4)**. Stříška budky bude otevírací. Menší vnitřní část stříšky je připevněná čtyřmi vruty k větší horní a měla by přesně zapadat seshora na dutinu budky. Po zaklopení stříšky ji zajistíte dvěma dlouhými hřebíky, které musí přes otvory v bočních stěnách přesně zapadnout do otvorů ve stříšce **(4)**. Na budku ještě musíme připevnit zavěšovací drát - pod hřebíky zajišťující stříšku našroubujte zhruba doprostřed bočních stěn dva kratší a širší vruty, kolem kterých kleštěmi zakroutíte konce přiloženého drátu **(5)** - vruty nedotahujte úplně, aby se kolem hlaviček dal drát obkroužit. Teď můžete budku ze všech vnějších stran natřít (doporučujeme třeba klasickou tmavohnědou lazuru na ploty). Jako poslední přitlučte na stříšku krátkými a širokými hřebíky lepenkovou krytinu **(5)**. Krytina by měla na všech stranách stříšky o kousek přecházet, aby voda mohla odkapávat.

Gratulujeme, Vaše ptačí budka je připravena k vyvěšení ☺ !

Vyvěšení a údržba budky

Instalace ptačí budky není jen zábava, bereme tím na sebe také zodpovědnost za osud jejích obyvatel. Pokud není budka správně vyrobená, může místo pomoci znamenat pro hnízdící ptáky nebezpečnou past. Dobrá budka může plnit svůj účel i řadu let, ale jen při správné údržbě - pokud si tedy vyvěsíme ptačí budku, je potřeba počítat s tím, že se o ni také v dalších letech musíme pravidelně starat. Budky vyvěšujeme **různě vysoko**, záleží vždy na druhu, pro který je budka určená - sýkorníky se vyvěšují většinou 2-3m vysoko, to je pro ptáky dostatečně bezpečná výška a zároveň se budky dobře kontrolují (větší výškou ptáčky nenalákáme, jen se nám bude budka hůře čistit). Dobré je budku **orientovat** vletem na východní nebo západní stranu, vždy ale tak, aby byla pokud možno krytá před větrem i přímým sluncem. Nemá smysl dávat větší množství budek **příliš blízko sebe**, hnízdící páry mají svá hnízdní teritoria, odkud konkurenty vyhánějí, aby uživilí svá mláďata - sýkorníky by tak měly být umístovány minimálně 20m od sebe. Pro úspěšné, pravidelné vyhníždění je potřeba budky **každoročně čistit** - v pozdním podzimu nebo v zimě odstraníme staré hnízdo (ptáci si stejně vždy postaví nové a ve starém jen „číhají“ nepříjemní paraziti), můžeme také budku vystříkat Biolitem. Občas je potřeba budku i **opravit** - přitlouct odstávající stěny, vyměnit krytinu stříšky nebo ji přetřít novou lazuru (přibližně jednou za 5 let). Budky **nemusíme věšet jen na stromy**, mnoho druhů ptáků hnízdí jen na budovách (rorýsi, rehci), ale i obyčejný sýkorník bude na budově obsazován stejně jako na stromě.

Jak má vypadat budka pro rorýse

Ptačích budek je mnoho typů. Každý ptačí druh má trochu jiné požadavky na hnízdění a tomu musí odpovídat i rozměry, konstrukce a umístění budky. Jedním z méně známých typů budek je tzv. **rorýsovník** - tedy budka určená pro rorýse obecného. V tomto typu budky ale mohou občas úspěšně vyhnízdit i vrabci, špačci nebo rehek domácí.

Vnitřní rozměry budky pro rorýse by měly být minimálně 30 x 15 cm, hloubka dutiny v tomto případě není příliš důležitá. Rorýsi preferují horizontálně podlouhlý **vletový otvor** o rozměrech přibližně 3 x 7 cm, dokáží ale využít i kruhový otvor o minimálním průměru 45 mm. Rozdíl oproti většině ostatních druhů ptáků je v **umístění vletového otvoru** - u rorýsovníku musí být otvor v dolním rohu budky nebo ve dně. Výška otvoru nad podlážkou budky nesmí být větší než 1 cm a otvor by měl být vždy umístěn excentricky, vlevo nebo vpravo od středu budky. Je to kvůli tomu, že rorýsi do dutiny vždy naletují zespodu, zachycují se svými malými nožkami okraje otvoru a nedokáží překonávat větší „schodky“ - ideální je tedy když vletový otvor přímo navazuje na dno dutiny. Samotné hnízdění pak vždy probíhá na opačném konci dutiny než je vletový otvor. Rorýsi si málokdy staví skutečné **hnízdo**. Když už, tak se jedná jen o mělkou kotlinku vyhloubenou v jemném materiálu (pavučiny, kousky vegetace, jemné peříčka atd.) nachytaném ve vzduchu a splepeném slinami. Proto je dobré do dna budky na opačném konci od vletového otvoru vyfrézovat mělkou kotlinku o průměru 10 - 15 cm, která rorýsům většinou postačí, nebo poslouží jako základ hnízda. Celá budka by měla být vyrobena z **min. 2cm silných prkének** a konstrukce k sobě **musí přesně doléhat**. Budka by měla být **sešroubována co nejpevněji**, vruty dlouhými alespoň 30 mm. Rorýsovníky se na rozdíl od jiných typů budek nemusí nutně čistit - rorýsi v hnízdě nenechávají prakticky žádný trus ani hnízdní materiál. Přesto je lepší budku konstruovat jako otevíratelnou (stříškou, případně boční nebo přední stěnou) pro případné kontroly hnízdění, nebo vyčištění budky např. po vrabcích, kteří tyto budky také občas obsazují (vrabci pak do hnízd nosí velké množství materiálu, který může být v dalších letech pro rorýse i nebezpečný). **Dno** rorýsovníku musí být, stejně jako u jiných typů budek, vždy vloženo mezi boční stěny, ne přibito ze spodu budky (mohlo by lehce odpadnout a do budky jím takto i zatéká voda). Pro trvanlivost budky je dobré na stříšku pevně připevnit **nepropustnou krytinu**, ideální je třeba lepenka nebo plech - ještě lepší je ale rorýsovníky instalovat pod přesah střechy, kde bude budka lépe chráněna a není pak nutné stříšku pokrývat. Budku pro rorýse je dobré **natřít** (třeba světlou lazuroou na ploty, nebo tzv. lodním lakem), ale vždy jen z vnější strany - vnitřek budky by měl zůstat přírodní. Na rozdíl od jiných typů budek volíme vždy spíše světlé barvy, nebo bezbarvý lak (pokud taková barva esteticky neruší vzhled konkrétní budovy). Zásadní je v tomto případě **zamezit přehřívání** budky v letních měsících, kdy rorýsi hnízdí, proto by také budky neměly být instalovány na jižní stěny budov (pravidla pro vyvěšení rorýsovníku najdete dále).

Postup stavby rorýsovníku

K sestavení tohoto rorýsovníku budete potřebovat **křížový šroubovák a kleště (kombinačky)**. Spojovací materiál (vruty) je u budky přibaleno. Než začnete budku napevno sešroubovávat, přečtete si pozorně tento návod. Jednotlivé díly budky si vždy nejprve rozložte a zkuste si je k sobě nejdříve přiložit „nanečisto“ - je lepší si pasování dílů vyzkoušet ☺. Jednotlivé díly budky je potřeba k sobě sestavovat co nejpresněji, aby okraje prken přesně lícovaly - pokud budeme prkénka sešroubovávat nepřesně, nebudou k sobě díly pasovat a budka pak bude mít škvíry, nepůjde otevírat apod. Místa k zapuštění vrutů jsou předvrtaná.

Začneme připevněním zadní stěny třemi vruty ke dnu budky **(1)**, přední hranu prkénka dna poznáme podle otvoru předvrtaného pro zajišťovací skobu (tato hrana s otvorem musí zůstat volná!). V bočních stěnách je předvrtaných pět otvorů - v předním horním rohu stěn je otvor většího průměru. Obě boční stěny přišroubojeme k hranám dna a zadní stěny čtyřmi vruty **(2)**, větší otvory jsou určeny pro pozdější připevnění přední otevíratelné stěny. Stříšku budky

připevníme sedmi vruty **(3)** - stěny budky přitom nesmíme k sobě stlačovat násilím. Přední stěnu vkládáme mezi boční stěny a přesah stříšky - můžeme si vybrat, jestli má být vletový otvor vpravo nebo vlevo. Stěnu v horních rozích zajistíme dvěma delšími vruty s hladkou částí pod hlavičkou, které prošroubujeme přes dva větší otvory v horních rozích bočních stěn **(4)** - vruty přitom nedotahujeme silou až do dřeva stěn! Mezi stříškou a horní hranou přední stěny musíme ponechat malou štěrbinu (1mm) aby se budka dala volně otevírat. Přední stěna by se při správném složení měla na dvou šroubcích dát volně vyklápět zdola nahoru. Pro její zajištění zašroubujeme kleštěmi skobu do předvrtaného otvoru přední hrany dna **(4)**, skoba by tak měla pasovat do zářezu přední stěny. Teď můžete budku ze všech vnějších stran natřít (doporučujeme třeba klasickou světlou lazuru na ploty nebo tzv. lodní lak). Pokud budete budku instalovat tak, že nebude shora krytá např. přesahem střechy nebo balkónu, je nutné ještě stříšku oplechovat nebo opatřit nepropustnou krytinou ze střešní lepenky. Tato není součástí balení, ale jednoduše ji vyříznete podle rozměru stříšky a přitlučete na stříšku krátkými a širokými hřebíky do krytiny nebo sponkovačkou. Krytina by potom měla na všech stranách stříšku o kousek přečnívat, aby voda mohla odkapávat.

Gratulujeme, Vaše rorýsí budka je připravena k vyvěšení ☺ !

Vyvěšení a údržba rorýsovníku

Instalace ptačí budky není jen zábava, bereme tím na sebe také zodpovědnost za osud jejích obyvatel. Pokud není budka správně vyrobená, může místo pomoci znamenat pro hnízdící ptáky nebezpečnou past. Dobrá budka může plnit svůj účel i řadu let, ale jen při správné údržbě - pokud si tedy vyvěsíme jakoukoliv ptačí budku, je potřeba počítat s tím, že se o ni také v dalších letech musíme pravidelně starat.

Rorýsovníky se zásadně instalují na dostatečně vysoké budovy - **minimální výška** by měla být 5 metrů nad nejbližší překážkou (střecha, balkón, pergola apod.). Přímo před a pod budkou nesmí být nic, co by ptákům vadilo ve spodním přiletu k budce - stromy, jiné budovy, střechy apod. Přilet k budce musí být vždy volný, rorýsi se nedokáží „proplétat“ mezi větvemi nebo přelétávat stříšky a zábradlí balkónů! Na stěny budov nebo nejlépe pod přesah střechy, případně balkónu nebo římsy je pak ideální rorýsovník **příšroubovat** dostatečně dlouhými vruty buď za nerezové úhelníky, děrovanou pásovinu z nerezového nebo pozinkovaného plechu, nebo přímo za zadní stěnu budky případně stříšku. Je možné také rorýsovník **zavěsit** do držáků na zahradní truhlíky za balkónové zábradlí (květiny v truhlících mohou klidně být nad budkou, pokud jí převislé šlahouny nepřekryjí vletový otvor). V některých případech je možné mít rorýsovník i přímo **připevněný na parapetu** okna - vletový otvor ale v tomto případě musí vždy mírně přesahovat okraj parapetu, aby před vletem nevznikl, pro rorýse nepřekonatelný, schodek. Dobré je budku pro rorýse **orientovat** vletem na severní, východní nebo západní stranu, vždy ale tak, aby byla pokud možno krytá před přímým poledním sluncem. Rorýsi **hnízdí koloniálně**, společnost jiných hnízdních párů jim nevádí (spíše naopak, preferují místa, kde mohou hnízdit společně) za předpokladu, že každý hnízdící pár má svou dutinu, se svým vletovým otvorem. Proto je vždy dobré vyvěsit několik rorýsovníků vedle sebe. Náš typ je možné vzájemně sešroubovat s dalšími stejnými budkami buď přes boční stěny, nebo stříškou a dnem - můžeme tak vytvořit celou řadu nebo i stěnu hnízdních dutin. Pro přilákání rorýsů k novým rorýsovníkům je většinou nutné v prvních letech v blízkosti dutin přehrávat teritoriální hlas kolonie (rorýsí pískání). Nahrávku je možné stáhnout na www.rorysi.cz, přehráváme ji na začátku hnízdního období v květnu až červnu, vždy hlavně ráno a večer (hlas by měl být slyšet na min. 200 metrů). Rorýsi jsou svému hnízdišti nesmírně věrní, každý rok se na něj vracejí a obsazují stejnou dutinu - proto našimi prvními „nájemníky“ budou nejspíše mladí ptáci, kteří hledají své první hnízdiště, nebo páry, které o svou dutinu přišly. Rorýsovníky není nutné každoročně čistit, občas je ale potřeba budku **opravit** - vyměnit krytinu stříšky nebo ji přetřít novou lazurou (přibližně jednou za 5 let).

Výroba a vyvěšování ptačích budek je velmi záslužná činnost, která nejen pomáhá ptákům hnízdícím v dutinách (i dalším druhům zvířat jako jsou netopýři, plši nebo veverky), ale vytváří i dobrý vztah lidí k volně žijícím zvířatům. Navíc hlavně u dětí rozvíjí i technické dovednosti, představitivost a manuální zručnost. Je ale potřeba si vždy dopředu uvědomit, že volně žijící ptáci nejsou naši „mazlíci“ a nejsou zde pro naše obveselení nebo okrasu zahrady - jsou to divoká zvířata, která plní v přírodě svou důležitou roli. Každý živočich má svou strategii přežití a zachování/rozmnožení vlastního druhu a my nejsme oprávněni rozhodovat o tom co je v přírodě a jejím neustálém koloběhu i vývoji „správné“ a co „špatné“. Může se stát, že Vaše budka zůstane nějakou dobu neobsazená, nebo ji naopak obydlí jiní nájemníci než původně zamýšlení. Ptačí budky často obsazuje i hmyz žijící v dutinách (čmeláci, vosy, sršni) nebo netopýři. I tyto druhy plní v přírodě svou funkci (vosy a sršni jsou třeba velmi významní lovci dalšího hmyzu, včetně pro nás často škodlivých druhů, čmeláci jsou významní opylovači mnoha druhů rostlin atd.) a určitě nás nic neopravňuje je vyhánět jen proto, „že se nám v budce nelíbí“. Stejně tak pokud nám budku obsadí vrabci místo sýkorek, nijak to nesnižuje její význam (v dnešní době, kdy je vrabec na rozdíl od sýkor mizejícím druhem, spíše naopak). V naší přírodě většina ptáků hnízdí už od brzkého jara, mnoho druhů až do podzimu - sýkory běžně hnízdí dvakrát až třikrát ročně, přičemž v každém hnízdění mohou mít až deset mlád'at. Často se stává, že se část snůšky nevylíhne, slabá nebo nemocná mlád'ata v hnízdě uhynou, nebo je rodiče dokonce sami z dutiny vyhodí, aby zajistili prostor a potravu silnějším potomkům. Není vyjímečný ani úhyn celé snůšky - může k němu dojít vlivem nepříznivého počasí nebo predace některého z rodičů. Hnízdící pár vždy vyhodnocuje rizika spojená s udržením současného hnízda a v některých případech může být pro rodiče výhodnější stávající hnízdo opustit a raději ještě rychle založit novou snůšku jinde. Stejně tak úspěšný predátor může mlád'ata i rodiče ulovit a (pokud se nejedná o naši domácí kočku) i to je prostě součástí přírody - dravý živočich není nijak krutý, zlý nebo škodlivý, jen se snaží zajistit pokračování svého druhu stejně jako ostatní. Nemá tedy smysl být přehnaně nešťastný z nevylíhlé snůšky nebo zlořečit a pronásledovat dravce (nebo straky, sojky, řuháky, lasičky,...), kteří jen prostě byli zdatnější nebo chytřejší než ostatní. My nejsme ti, kdo mají právo soudit přírodní procesy, měli bychom je ale sledovat a snažit se je pochopit - k čemuž nám skvěle poslouží i naše ptačí budka!